

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України як інтегруючий елемент наукового супроводу підготовки кваліфікованого робітничого потенціалу держави

Висока динаміка трансформації нашого суспільства ставить перед профтехосвітнянською наукою нові нетрадиційні завдання. Це пояснюється тим, що система освіти і науки має не тільки постійно адаптуватися до соціально-економічних і морально-екологічних ситуацій у державі, але й випереджати ці процеси, формуючи їх суть і кадрове забезпечення. Людство вступило в нову стадію свого історичного поступу – постіндустріальну, інформаційно-комп'ютерну. Пріоритетного значення набувають такі фактори суспільного розвитку, як освіта й наука, культура й виховання особистості. Високий професіоналізм, духовний світогляд і моральні якості людини розглядаються нині як фундаментальні та визначальні чинники прогресу. Саме тому освіта й наука постають як стратегічний ресурс розвитку цивілізації, здатний змінити свідоме й творче ставлення людини до життя, духовно вдосконалити її.

Ще ніколи в історії людства так високо не поціновувалась людина та її життя. У розвитку світових держав і націй віками високу роль відігравали природні ресурси, фінанси, релігія, техніка ... Проте час, що плине неймовірно динамічно, на перший план вивів людський потенціал, умови та сенс його розвитку, визначення й самозбереження. На провідні позиції в світі виходять країни і народи, здатні забезпечити високий рівень освіченості, самоусвідомленості, майстерності в усіх її проявах, готові до пошуку нових знань і нестандартних креативних рішень. Експерти стверджують, що в найближчі десятиліття розвиток економіки визначатимуть ресурси, які матимуть два різних кольори: "чорне золото" і "сіра речовина". Як ніколи, вітчизняний ринок, не кажучи вже про світовий, вимагає висококваліфікованої і конкурентоздатної робочої сили. І саме професійна освіта стала розглядатися як ефективний інструмент в активному сприянні соціально-економічним реформам в Україні, де кожна людина зможе

повніше розвинути й реалізувати свої здібності, освітній, духовний, моральний, трудовий і творчий потенціал.

У розв'язанні цих глобальних завдань і бере безпосередню участь Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, який успішно завершив свої перші п'ять років становлення.

Інститут створено в квітні 2006 року з метою проведення фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на розв'язання актуальних теоретичних і методичних проблем педагогіки та психології професійно-технічної освіти. Тут функціонує сім науково-дослідних лабораторій, центр енергоефективності, центр сучасних професій і технологій навчання, центр здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу. Наукові співробітники Інституту здійснюють наукове консультування 32 експериментальних майданчиків, відкритих на базі ПТНЗ і структурних навчальних підрозділів підприємств.

Основними напрямками діяльності Інституту є: розроблення концептуальних засад розвитку професійної освіти і навчання з урахуванням потреб ринку та світових тенденцій забезпечення галузей економіки виробничим персоналом; здійснення досліджень з проблем модернізації змісту професійної освіти і навчання, розроблення професійних стандартів, заснованих на компетенціях; обґрунтування і розроблення інноваційних методик професійного навчання, сучасних педагогічних і виробничих технологій; наукове обґрунтування педагогічних засад децентралізації управління професійно-технічною освітою; наукове обґрунтування психолого-педагогічних засад професійної орієнтації і виховання молоді робітничих професіях; проведення досліджень з проблем внутрішньофірмового навчання персоналу на основі використання гнучких і енергоефективних технологій; створення сучасних професій і технологій навчання з урахуванням потреб високотехнологічного виробництва.

За час, що минув з дня заснування, Інститут перетворився на осередок, який об'єднує науковців, представників органів управління професійно-

технічною освітою, творчих педагогічних працівників ПТНЗ і навчальних підрозділів підприємств, які готують кадри на виробництві. Завдяки тісній співпраці науковці Інституту отримали можливість пропагувати наукову думку, долучатися до розробки сучасної нормативно-правової бази, оперативно брати участь у формуванні державних програм і заходів у сфері розвитку професійної освіти і навчання шляхом підготовки пропозицій та рекомендацій. Підтвердженням цього є співпраця з фахівцями Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, Департаменту ПТО МОНМС України, Федерації та Конфедерації роботодавців, служби зайнятості тощо.

Здобутком Інституту як науково-дослідної установи є успішне завершення в 2009 році шести фундаментальних наукових тем з актуальних проблем теорії і практики професійно-технічної освіти, за результатами яких науковці підготували монографії, підручники, навчальні посібники, словники та інші наукові праці. Усі рукописи, розроблені науковцями Інституту, пройшли апробацію в професійно-технічних навчальних закладах, обговорені під час масових науково-практичних заходів, отримали схвальні відгуки практиків і вже сьогодні видаються власним видавництвом для впровадження в практику.

Плідно працюють науковці Інституту над семи новими темами НДР, визначенню яких передував ґрунтовний аналіз потреб сучасної системи професійно-технічної освіти в: оновлених теоріях і концепціях професійного навчання; технологіях управління розвитком професійно-технічної освіти; методиках виховання й соціалізації особистості в системі професійної освіти і навчання. Цінним є започаткування нових напрямів дослідження, пов'язаних із створенням електронних засобів навчання для професійно-технічної освіти, вивченням педагогічних систем професійної підготовки кваліфікованих робітників у країнах Європейського Союзу, обґрунтуванням економічних моделей модернізації професійно-технічної освіти. Вже в цьому році науковці Інституту планують винести на обговорення широкого

освітянського загалу низку науково обґрунтованих концепцій, які визначатимуть пріоритети розвитку системи професійно-технічної освіти в найближчі роки. Йдеться, зокрема, про Концепцію підручникотворення (на початку року в Інституті почала активно працювати нова лабораторія підручникотворення), Концепцію орієнтації молоді на робітничі професії, Концепцію впровадження гнучких педагогічних технологій у систему навчання кваліфікованих робітників на виробництві, Концепцію професійного навчання безробітних у професійно-технічних навчальних закладах, Концепцію профільного навчання учнів старшої школи на базі ПТНЗ та інші.

До вагомих наукових досягнень Інституту варто віднести активну участь науковців у розробленні сучасної законодавчої бази, зокрема, національної рамки кваліфікацій, Концепції Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2010–2015 рр. Результати науково-дослідної роботи знайшли своє відображення в Білій книзі національної освіти України, матеріалах до національних доповідей: «Туринський процес: аналіз системи ПТО і політики в Україні», а також «Про стан та розвиток освіти».

Варто зазначити, що в 2010 році діяльність Інституту з науково-методичного забезпечення ПТО була позитивно оцінена Комітетом з питань науки і освіти Верховної ради України. Перспективним і визначальним напрямом діяльності Інституту є співпраця з міжнародними організаціями. Науковими співробітниками Інституту докладається максимум зусиль для впровадження кращого науково-педагогічного досвіду в діяльність ПТНЗ та інших установ системи профтехосвіти, створення умов для якнайшвидшого входження вітчизняної системи в Європейський освітній простір. Підтвердженням цього є підписання спільних угод щодо співпраці з Проектом Європейського Союзу "Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні" та українсько-німецьким Проектом "Реформа професійної освіти з урахуванням

енергоефективності", метою яких є сприяння приведенню структури та змісту системи ПТО відповідно до соціально-економічних потреб України, а також потреб національного ринку праці, надання підтримки в розробленні стратегії децентралізації управління ПТО. На базі Інституту активно функціонує Всеукраїнський центр енергоефективності, створена інфраструктура, що складається з дев'яти пілотних регіональних центрів. Науковці Інституту ведуть наукове дослідження "Енергоефективність у ПТО і на виробництві", розроблено навчальний курс "Основи енергоефективності" для впровадження в систему ПТНЗ і на виробництві, а також програма для цільового підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ і навчальних підрозділів підприємств. Актуальним завданням є адаптація програми професійного навчання безробітних у професійно-технічних навчальних закладах. У рамках програми Інститут підтримує тісні зв'язки з Субрегіональним бюро міжнародної організації праці (МОП) для країн Східної Європи і Центральної Азії з питань зайнятості, розвитку людських ресурсів і підтримки працюючої людини.

На базі Центру сучасних професій і технологій навчання Інституту розроблено й впроваджено 16 нових професій для підготовки кваліфікованих робітників за напрямками будівництво, інформаційні технології, промисловість. Всі вони, на прохання відповідних міністерств і відомств, введені до Державного Класифікатора професій. На них розроблено в установленому порядку кваліфікаційні характеристики, а на десять з них створено та апробовано в навчальному процесі освітні стандарти ПТО нового покоління.

Практика професійної підготовки кваліфікованих робітників зусиллями науковців збагачена навчально-методичними комплексами зі спеціальних предметів будівельного й аграрного профілю, гнучкими технологіями, методиками діагностування якості навчальних досягнень майбутніх кваліфікованих робітників.

Широкий спектр проблем виховного характеру покладено в основу методології модернізації системи професійно-технічної освіти в Україні на гуманістичних засадах людиноцентризму. І як один з векторів його – розвиток людського потенціалу, відродження найкращих робітничих традицій країни на рівні регіонів. Враховуючи актуальність проблем виховання, зокрема, здорового способу життя, Інститут за сприяння Національної академії педагогічних наук України долучився до реалізації Проекту "Профілактика ВІЛ/СНІДу у Східній Європі". Його метою є об'єднання зусиль науковців і практиків у розробці й впровадженні освітніх і профілактичних програм серед учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів. На виконання цих завдань Центр проводить відповідні дослідження. Розроблено концептуальні засади здійснення науково-дослідної та навчально-методичної роботи на базі ПТНЗ з проблем формування здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу, в основі яких лежить методика активізації учнівської, викладацької та батьківської громад. Вже в цьому році в рамках проекту буде впроваджено в систему ПТНЗ відповідний навчальний курс.

Очевидним є те, що питання здорового способу життя учнівської молоді перебуває в найтіснішому взаємозв'язку з духовно-психологічними проблемами самосвідомості особистості, що потребує більшої уваги з боку педагогів, психологів, фахівців гуманітарних знань під час забезпечення навчально-виховного процесу.

Інститутом започатковано видання збірників наукових праць: "Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи", "Професійна освіта: проблеми і перспективи", "Професійне навчання на виробництві", "Професійно-художня освіта України", Науковий вісник Інституту ПТО НАПН України, "Міжнародні Батишевські читання". Інститут бере активну участь у міжнародних і всеукраїнських освітянських виставках, демонструючи здобутки в напрямі упровадження педагогічних інновацій, у тому числі інформаційно-комунікативних технологій в освітню

практику. За результатами здійснення науково-методичного супроводу інновацій у закладах освіти, розробки та впровадження інноваційних технологій навчання в професійно-технічних навчальних закладах Інститут чотири рази нагороджувався золотими медалями, двічі діставав почесне звання "Лідер сучасної освіти". У 2011 році Інститут став лауреатом конкурсу "Інноватика в освіті України".

Розуміючи, що зроблено ще недостатньо, наукові співробітники Інституту спрямовують свій науковий пошук на оновлення професій і змісту професійно-технічної освіти, створення державних стандартів і навчально-методичних комплексів нового покоління, електронних засобів навчання, сучасної системи індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ, інноваційних педагогічних технологій, методик професійного навчання персоналу на виробництві, в тому числі незайнятого населення тощо.

Отже, Інститут професійно-технічної освіти за підтримки Президії та Відділення професійної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України стрімко виходить на нові рубежі, що відповідають вимогам науково-методичного супроводу розвитку сучасного суспільства знань і професійних компетенцій у галузі професійно-технічної освіти.

Валентина Радкевич,
доктор педагогічних наук,
член-кореспондент НАПН
України, директор Інституту
професійно-технічної освіти
НАПН України.